

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Николай Иванов Вуков, ИЕФЕМ-БАН

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Докторска програма: Етнология

Автор: Анелия Иванова Манова

Тема: Ню ейдж в България: житейски проекти и практики за самоусъвършенстване

Научен ръководител: доц. д-р Николай Иванов Вуков, ИЕФЕМ-БАН

Представеният за защита дисертационен труд на Анелия Манова е резултат от продължило повече от пет години изследване на авторката върху различни алтернативни духовни движения и техните последователи в България. Започнало още от студентските години и с дипломната работа върху общността Фалун-Дафа (защитена в Катедра „Етнология“ през 2014 г.), това изследване постепенно се разгърна и обхвана нови и сравнително непознати и непроучвани случаи на такъв тип движения и практики в България. Предприетата през 2015 г. работа върху дисертационния труд стъпи върху вече натрупан опит със специфичен терен и методи на изследване, но същевременно се изправи и пред необходимостта да се разшири емпиричната база с нови случаи и явления, да се развие методологията за тяхното проучване и интерпретация и да се обогати теоретичната база за тяхното осмисляне. Като естествен завършек на продължителна и системна изследователска работа на авторката, представеният за защита дисертационен труд представя в пълнота нейните отлични умения за провеждане на теренни наблюдения, проникновен анализ на събрания емпиричен материал и неговото задълбочено и детайлно интерпретиране в светлината на актуални теоретични постановки за социокултурната динамиката в съвременните общества.

Посветена на проявите на Ню ейдж културата в България, дисертацията на Анелия Манова е насочена към това да запълни празнота както в проучването на този феномен у нас, така и – посредством използваните антропологични методи и приложения аналитичен подстъп, поставящ акцент върху жизнените проекти и практиките на самоусъвършенстване – да обогати наличните проучвания по темата като цяло. Значителните промени в социокултурния пейзаж през втората половина на ХХ в. в световен план, засилените темпове на глобализация и свързаните с тях нови културни практики и политики на идентичност обуславят нуждата от задълбочени изследвания на тези процеси. Предвид съвременната ситуация, такива изследвания са възможни единствено с удържане на широк поглед и осведоменост за тенденции и процеси в световен мащаб, и заедно с това – чрез детайлен

анализ на техния пренос и разгръщане в специфични локални контексти. Това само по себе си обуславя не само императива на интердисциплинарното изследване чрез използването на методи и похвати от различни хуманитарни науки, но и откроява ключовата роля на антрополога като извършващ прочит на наблюдаваните явления от гледната точка на тяхното пречупване и рефлексия в човека, общностите, индивидуалните съдби и споделените практики. Убедено мога да заявя, че трудът на Анелия Манова се справя успешно с тези предизвикателства и въз основа на много доброто познаване на съществуващите изследвания (конкретно върху Ню ейдж и по-широко върху социокултурните процеси през ХХ в.) да открие специфични прояви на Ню ейдж в българския контекст и да отстои валидността и продуктивността от системното прилагане на антроположки подход за тяхното по-цялостно и задълбочено разбиране.

Дисертационният труд е положен в широка теоретична рамка, съчетаващ изследвания върху модерността, постмодерността и глобализацията, процесите на секуларизация и десекуларизация, новите форми на комуникация и проблемите на идентичността и др. Като представя и коментира различни изследвания и теоретични подстъпи към анализа на социокултурни явления през последния половин век, авторката последователно извежда своя прочит на тези процеси и аргументира своето разбиране за Ню ейдж като култура – постановка, която не само помага за извеждане на явлението Ню ейдж извън досегашните трактовки главно в полето на новите религиозни движения, но също дава възможност за навлизане в по-голяма дълбочина при анализа на явлението. Уместността на избрания подстъп се потвърждава и от представения в дисертацията емпиричен материал, който впечатлява със своето богатство и разнообразие, включващ сравнително непознати и неизследвани досега казуси. Събраният по време на дисертационното изследване емпиричен материал е един от аспектите на труда, където много ясно проличава неговият приносен характер (с избора на терен, неговото целенасочено и осмислено извършване, подробното му документиране и детайлно анализиране). Ясно проличават отличните умения на авторката като теренист, нейната прецизност като наблюдаваща и интерпретираща изследваните явления, както и способността ѝ да извлича аналитични акценти от теренния материал и да прави научни обобщения. Важно в този смисъл е да се подчертае, че водещото в труда схващане за Ню ейдж като култура не е предварително предпоставено, така че теренният материал да служи просто като илюстрация на това схващане, а напротив – то е извлечено от извършените теренни наблюдения, развито е в хода на цялостната изследователска работа, и едва тогава е положено и защитено в контекста на наличните теоретични постановки. Този много добър баланс и синтез между теория и емпирия, между анализ на теренния материал и осмисляне на наличната научна литература, характеризира текста като цяло и свидетелства за зрялост и дълбочина на текста.

Целите и задачите на труда са ясно очертани в началото и са последователно изпълнени в хода на анализа. Избраната методология на изследване е адекватна за темата и спецификата на материала и позволява да се изпълнят максимално добре изследователските намерения. Включваща продължителни наблюдения, плътно етнографско описание, свободни разговори, неструктурирани интервюта и др., тя е адаптирана към всеки един от проучваните случаи и това демонстрира съобразяването на изследователката със спецификата на всеки отделен терен. Анализирани във втора и трета глава два случая са предшествани от проведени многобройни предварителни интервюта с представители на различни Ню ейдж групи в България, въз основа на което е направен изборът за два основни представителни случая на теренно изследване. Авторката заслужава поздравления за извършената работа върху тези два терена – при първия (терен „Випасана“) за смелостта да премине сама през такъв курс по медитация и да проведе автоетнография с използване на „пост“-теренен дневник; а при втория (терен „Астрология“) – за задълбочения анализ на образователен ютуб канал, включващ цялостно проучване на влого и блогосферата, както и най-различни форми на контакт и извличане на информация от ангажирани с канала респонденти. Анализът на двата случая демонстрират отчетливо различни страни на съвременните тенденции, свързани с начертаване на индивидуални и колективни жизнени проекти, и с богат набор от практики за самоусъвършенстване, които да позволят следването и осъществяването на тези проекти.

Без да навлизам в детайли в съдържанието на отделните глави, бих искал да отбележа, че структурата на труда е добре балансирана и се опира на системно и цялостно представяне на теоретичните основания и методологическите подстъпи (в първа глава) и тяхното прилагане посредством анализа на два отделни случая, изследвани на терен (във втора и трета глава). В първа глава е направен задълбочен преглед на изследванията, свързани с Ню ейдж, и са очертани световните и българските контексти през ХХ и началото на ХХІ в., на фона на които особеностите на двата изследвани случая изпъкват много ясно. Аргументирано е изложена теоретичната рамка и основните аналитични акценти в труда, и е защитено схващането за Ню ейдж като култура, което след това е отчетливо демонстрирано в анализа на конкретните случаи. Докато втората глава се концентрира върху техниките за усъвършенстване на тяло и дух посредством практики на медитация, третата извежда на преден план играта и преформулирането на идентичности посредством астрологично знание и неговото популяризиране в киберпространството. И двата случая показват ясно сложните начини за моделиране и управление на идентичността в съвременната епоха, всички те засягащи най-различни сфери на човешкото поведение – общуване, дневен режим, работа, хранене, сексуална ориентация, грижи за тялото и др. Направените в тези две глави от труда анализи ясно очертават както разнообразието от жизнени проекти в епохата на Ню ейдж, така и тяхната постоянна трансформация и гъвкаво прилагане в съвременните общества. Проучването на тези процеси – както това е подчертано и в направените в края на труда изводи

– е възможно посредством изпробване по нов начин на познатите методи на изследване, и с прилагане на нови и приспособени към съвременните условия антроположки методи.

Авторефератът отразява вярно и точно съдържанието на дисертационния труд. Считам, че изведените в него приноси са коректно формулирани. Споделям изразеното разбиране, че дисертационният труд полага основите за изграждането и обогатяването на ново изследователско поле за етнологията и антропологията в България. В труда се разработва нов подход към Ню ейдж от гледна точка на схващанията за житейски проекти и личностно усъвършенстване – подход, който извежда явлението извън познатите досегашни постановки. В труда са анализирани теренни случаи, които не са били обект на специално внимание в български контекст, и е приложена съвкупност от методи на изследване, някои от които имат новаторски характер. Извършената изследователска работа очертава добре съвременни прояви на Ню ейдж в България и обогатява възможностите за тяхното антроположко изследване, а така също дава основа за съпоставка с протичащите в световен план процеси.

Съгласно изискванията на процедурите по защита, по темата на дисертацията е направен необходимият брой публикации – две излезли и една под печат. Резултатите от дисертационното изследване предстои да бъдат представени и социализирани пред по-широка аудитория, и вярвам, че авторката ще подготви още статии по темата, както и че ще публикува своята дисертация като самостоятелно издание. Убедено считам, че резултатите от изследването ще представляват интерес за редица антрополози и енолози в България, и ще стимулират по-нататъшни проучвания по тази изключително интересна и важна тема.

В заключение, като научен ръководител на докторантката, потвърждавам своята висока оценка за дисертационния труд, и препоръчвам на почитаемото жури да гласува положително за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Анелия Иванова Манова.

8.01.2020 г.

доц. д-р Николай Вуков